

Posudek na diplomovou práci Bc. Elišky Flekové Mým domovem je ústav

Katedra teologické etiky
Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
2015
Posudek předkládá vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce má spolu s poměrně bohatým seznamem literatury české i cizojazyčné 108 stran. Na 109. straně navazuje Seznamem příloh 47 stran příloh (formuláře informovaného souhlasu, přepisy rozhovorů a významové kategorie).

Teoreticky zpracovává autorka téma *Mým domovem je ústav* v pěti kapitolách. Zabývá se lidskými právy, postižením a jeho modely, právem na sebeurčení, právním jednáním člověka s mentálním postižením a pojetím domova.

V šesté kapitole navazuje kvalitativním výzkumem o procesu volby, v níž se člověk s mentálním postižením rozhoduje pro žití v ústavu.

I. PŘEDNOSTI A OMEZENÍ PRÁCE

Autorka uvozuje dílo připomenutím svých pracovních zkušeností s lidmi s mentálním postižením. Konkrétně je využívá v kvalitativním výzkumu, v němž oslovila **čtyři respondenty** ze zařízení, kde dříve pracovala.

Teoretickou část se jí podařilo **postojově zarámovat** způsobem odpovídajícím současným hodnotám („v průběhu celé práce budu jednotlivá témata nahlížet z perspektivy Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením“, s. 16) a poukázat i na rozpory s tímto rámcem spojené (viz s. 40 – napětí mezi právním uspořádáním a společenskou realitou).

Je proto škoda, že se s důrazem na Úmluvu míjejí témata sousedící: například zmínky o sociálně ekologickém modelu či přístupu (s. 23, 33) nezachycují podstatu sociální ekologie, tedy uznání vlivů prostředí. Mezinárodní klasifikaci funkční schopnosti a zdraví, která je výrazem společenského rozhodnutí o inkluzi, autorka neuvádí (ač se kriticky zmiňuje o systému Mezinárodní klasifikace nemocí).

V důsledku těchto opomíjení se někdy dopouští vylučujícího jazyka, když chápe (s. 30) zdraví a zdravotní postižení jako oddělené kategorie (MKF nabízí představu kontinua) nebo když se (s. 36) přichyľuje k identitě toho, kdo se snaží, „aby důsledky špatných rozhodnutí /lidí s mentálním postižením/ nebyly fatální.“ (s. 36) /BB: *Říkala jsem si, jak by se věta o fatálních důsledcích špatných rozhodnutí vyjímala v brožurce pro přípravu na manželství „zdravých“ lidí.*

Krásu a bohatství kvalitativního výzkumu najdeme spíše v Přílohách, v přepisech rozhovorů a v kategorizaci. Práce samotná zápas o vztahy, svobodu, sebe/důvěru a důstojnost tak syrově nepodává, neboť rozhovory využívá k odpovědím na výzkumné otázky (V jakých souvislostech proběhla volba ústavu jako domova? Jak v těchto souvislostech vypadá právo zvolit si svůj domov?), které mají naplnit cíl „prozkoumat souvislosti vzniku a procesu volby ústavu jako domova“.

Diskusi zaměřila autorka na obsahová zjištění, metodologii se nevěnovala. Očekávala bych alespoň zmínku o tom, *jak rozumí velkému rozpětí v délce rozhovorů* (od 56 minut k 18 minutám – viz s. 67).

Diplomová práce přinesla autorce poznání, že „právo na volbu místa vlastního domova bylo nerespektováno při vstupu do pobytové sociální služby a je tomu tak i v současnosti“ (s. 97). Tento výsledek i vytrvalost na cestě k němu jsou **inspirativní** už proto, že souvislosti cesty obsahují řadu svodů a dilemat, s nimiž se autorka musela potkat a více nebo méně se s nimi vypořádat:

- * občanská rovnost v právech a **povinnostech** (s. 12);
- * rozhodování jako sociální dovednost – „lidé s postižením mají vrozenou schopnost sami rozhodovat o svém životě“ (s. 17) /BB: *Toto v článku 12 Úmluvy nečtu; potřebovala bych to vysvětlit./* - rozhodování a **zodpovědnost**, schopnost posoudit následky rozhodnutí (s. 91);
- * napětí mezi ochranou a autonomií; rovnováha mezi štěstím a bezpečím/zdravím (s. 26); smysl sociálních služeb v ochraně zájmů člověka a naplňování jeho práv, nikoli v ochraně jeho samotného (s. 40);
- * volba životního stylu (s. 27) /BB: *Není to jen iluze, že životní styl si volíme? Zvláště ze sociálně ekologického pohledu?/*;
- * domov jako teritorium a domov jako začlenění (s. 43);
- * ústavy omezují svobodu, vliv a podmínky pro život (s. 58), jsou společností vnímány jako stabilní služba (s. 89);
- * komunitní služby vs. komunitní přístup (s. 52) /BB: *Toto je klasická past, možná ale klasická jen v ČR; jak autorka rozumí větě „jsou vedeny samotnými uživateli“?/*;
- * postoj „Ty do ústavu nepatříš“ jako **zúžená verze medicínské logiky**, která navozuje dojem, že někdo do ústavu patří, a někdo ne. /BB: *Za toto obzvláště děkuji!/*

Pro úplnost je třeba zmínit se o **formálních náležitostech** diplomové práce; objevují se občasně chyby v citacích a v užití českého jazyka. Např. v literatuře jsem nenašla Sborník k Projektu Diakonie (s. 29), Patočku (s. 46), Mareše (s. 48), Kačírkovou, Racka (s. 57); vážnou citace z kolektivních děl (s. 45, 46) atp. Kostrbatá čeština je pravděpodobně daní za překlady z angličtiny; zvláště výrazné je navršení genitivů a gerundií (s. 20, 28): „potřebu změny chápání pojetí postižení“.

Trochu nepřehledně působí seznamování s ústavem (s. 65), kde žijí účastníci výzkumu (není např. zcela jasné, co jsou citace a odkud jsou).

II. SPOLUPRÁCE PŘI TVORBĚ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autorka diplomové práce si říkala jen o střídmostou konzultační podporu, výsledky její vlastní systematické cesty mě příjemně překvapovaly (vyhledání důležitých pramenů včetně cizojazyčných, zpracování rozhovorů). Mrzí mě, že nevyužila diplomovou práci s tématem domova (u lidí s psychotickým onemocněním), kterou R. Švecová v rámci programu Diakonika na ETF UK nedávno obhájila.

III. ZÁVĚR

Autorka předložila diplomovou práci, v níž postojovou proměnu ve směru deinstitucionalizace opřela o poctivé studium teorie a aplikovala ji v praxi: kvalitativním výzkumem, kde

respondenty byli lidé s mentálním postižením, ukázala, že výzkum může představovat jednu z forem participace ve smyslu partnerského rozložení moci (empowerementu). Z tohoto pohledu může práce sloužit jako zdroj pro další výzkumy i pro deinstitucionalizační argumentaci.

Práce je oslabována některými formálními nedostatky a ne zcela důsledným uchopením souvislostí, což omezuje kritický nadhled nad teoretickými vstupy.

***Předložená diplomová práce je v několika ohledech dílem zdrojovým.
Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení B.***

Otázky k obhajobě (kromě otázek uvedených kurzívou v textu výše):

- a) Jak si autorka vysvětluje, že tak snadno zjistitelné sny a přání lidí, s nimiž vedla rozhovor, nezjišťují též sociální pracovníci ústavu, kde tito lidé bydlí?
- b) Co znamená „sociální ekologie“?
- c) Jak se sociálně ekologické paradigma zobrazuje v Mezinárodní klasifikaci funkční schopnosti, disability a zdraví?

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Praha, 7. září 2015